

תובב וניסה להימלט. ואז פתחו השוטרים באש. הכדור הראשון פגע במותנו השמאלית. איסמעיל צנח ארצה. אנשי המשמר המשיכו לירות, ואז פילח צרור שלם את בטנו. הוא רק זוכר שחל בתנועות יאוש אל בין עצי הזית. שלושה ימים היה איסמעיל אמדייר מחר סר הכרה בבית החולים. הוא התעורר נכה, שאינו מסוגל לעבוד. באמת נולדת מחדש, אבל קשה לחיות! נאנח הוא בכל הדי דמנות.

★★★
”עשיתי עצמי מת!”

ריה גם עבד סלים עיסא, 25. יחד עם אחיו אסעד, המבוגר ממנו בשנה, יצא לעבוד בפרדסים של פתח תקוה, בהם עבד אביהם לפנייהם. לעת ערב חזרו השניים, רכובים על אופניים, והצטרפו לעוד כמה רוכבי אופניים אשר טיפסו בדרך החתחתים אל הכפר.

זהו סיפורו של אסעד, כפי שהוא חוזר עליו מדי פעם שמוזכר ליל הזכות: שני רוכבי אופניים שהגיעו לפנינו כבר עמדו ליד המחסום, ושוחחו עם השוטרים. אנשי המשמר אמרו לנו: עזבו את האופניים שלכם.

”אני הייתי בסוף. הנחנו את האופניים בערימה בצד הדרך וניצבנו בשורה אחת, מול שני מקלעים. הם רק שללו אותנו אם אנהנו מכפר קאסם. ענינו שזה עתה חזרנו מעבודתנו. התחלתי להפש את תעודותי ב” כיס מעללי. ואז ניתכה האש. נפגעתי בירך וצנחתי. לידי נפל מישהו שנפצע בבטן והתיו עלי דם שכיסה את בגדי.

”זה הדבר שהציל את חיי השוטרים התחילו לגרור את הגחיות הצידה. עשיתי את עצמי מת. גם אותי גררו. ראיתי משאת מגיעה. הנוסעים הורדו — ונהרגו. עוד מכונית הופיעה — וגם את יושביה רצחו. אחר כך התקרבו השוטרים אל קבוצת הגחיות שבה הייתי אני. הם האירו בפנס ובדקו בריפוף כל אחד ואחד. בעטו בי עד שהש” תכנעו שגם אני מת.

”הגיעה עוד משאת, עם בנות הכפר ששרו בשמחה. הנשים ראו את הגחיות והתחילו לצווח. השוטרים אמרו להן: אל תפחדו, אנהנו לא הורגים נשים. אבל הם כן הרגו. אני חושב שאיבדתי את הכרתי. התעוררתי רק כשהגיעו למקום אמבולנסים ומכוניות צבאיות קטנות שהתחילו לאסוף את ההרוגים והפצועים. זרקורים האירו את השטח. כמה חיילים הרימו אותי והניחו אותי על גבי ערימה של גחיות, בתוך אחת המכוניות. אורות המכוניות שלקו מולי גרמו כנראה למיצמוץ בעיני מישהו צעק: ”זה חי! תחזירו אותו!”

”פקחתי את עיני. החייל שהוריד אותי מהמכונית נשא רובה על שכמי. חשבתי — זהו זה, גילו אותי. עכשיו בודאי יהרגו אותי. אבל אלה כבר היו החיילים שבאו לשים קץ לחלום המטורף. הם שלחו אותי לבית החולים. את אחי שלחו לבית הקברות.”

★★★
”אינשאללה טעות אחרונה”

עכשיו ברור מדוע אי אפשר יהיה ללשוח לעולמ? סיכם עותמן סלים.

האב שזיהה את בנו

הטלת העוצר. בנו ריאד בן השבע יצא לקראו. בדרך חזרה נרצח הבן. רגא חמדאן זאוד עבד ב” שדה, כאשר נודע בכפר על

התערב חברו, נעים עבד אל-רחים, פועל בנין בן 28: ”כששמענו שהרוצחים הורשעו במשפט וצפויים לעונשים כבדים — שמחנו. אמנם רגש הנקמה הוא רגש טבעי וחזק מאד בלב כל אדם. אבל במקרה זה, זה לא רק עניין של נקמה. זהו גם עניין של חינוך והצבת דוגמה, שחיילים אחרים אשר ימצאו את עצמם באותו מצב יירתעו מלעשות מה שעשו במבואת כפר קאסם ב” באוקטובר 1956.” תקוה זו פיעמה בלב רבים.

המוכתר בוכה

וודע סרטור, מן הידועים והמכובדים במוכתרים הערביים בישראל, מוחה דמעה, תוך כדי היזכרו במאורעות הלילה הטראגי. הוא נקרא למסור עדות בפני בית המשפט, מתפעל מאישיות השופט הלוי.

מאתקים על הקבר

חאפזה יוסף, אמו של ריאד, חובקת את שני בניה שעה שהיא מספרת על מות בכורה האהוב.

כיצד מביטים היום בני הכפר על הסולי חה הממלכתית הגדולה, שנערכה בכפר ביום השנה הראשונה לתקרית, בין הממשלה לבין משפחת ההרוגים והפצועים? לגבי דידו של המוכתר, היה זה חיסול ריב”הדמים. אחרי שהסולחה נערכה, והממשלה שילמה פיצויים, בא הכל על מקומו, לפי כל כללי המסורת הערבית. ”המשפט הצבאי הפך רק עניין פורמלי, שבין הממשלה לבין תביעות החוק וטוהר הנשק. אנהנו כבר לא היינו צד. רק עדים.”

צעירים רבים מבני הכפר חשבו אחרת. ”אני התנגדתי לסולחה”, הכריז אחד הפצור עים. ”כי זאת היתה סולחה שנכפתה מגבוה, עלידי השלטונות ונכבדי הכפרים השכנים. לעומת המסורת של הסולחה, קיימת אצלנו גם המסורת של עין תחת עין ושל נקמת דם. על זה לא ויתרנו. אילו חיינו בדורות הקודמים היינו יוצאים לנקום את הדם כמו נשקנו. אבל בימים אלה, במדינה דמוקרטית, החוק הוא המעניש. מן הרגע ש” שמענו כי האחראים הועמדו למשפט ידענו כי מכות הצדק התחילה לנוע והיא לא תיעצר עד שתוציא את פסק הדין. היו כאלה שראו בכך נסיון התחמקות, שהמשפט גמ” שך כל כך הרבה זמן. אבל לא אנהנו, המבינים יותר בעניינים אלה.”

גימיל נימר סוס, גבר צעיר (22) ונאה מאד, טיפוס אופייני ל”דור האבוד” של הנוער הערבי בישראל, אשר סיים את חינוכו התיכון ואין לו במה לעסוק, זיבר על כל הפרשה מתוך מרירות. אך גם במר” רותו ביקש בכל מחיר להדגיש דעה אחת: ”עכשיו שהפרשה מסתיימת, גיולה אבן כבדה מעל לבנו. בתחילה חשבנו כי טבח כפר קאסם לא היה אלא פעולה אחת מתוך קרימחה כללית, וכי עוד יבואו טבחים אחרים. עכשיו שיכנע אותנו בית המשפט — ומעליו העם העברי כולו — כי היתה זו רק טעות מתועבת, אינשאללה שתהיה גם טעות אחרונה.”

ארבעה מתוך ארבעים ושבעה—תמונות ההרוגים מתוך תיקי הרישום הממשלתיים